

БЕЗПЕКА МОРЕПЛАВСТВА: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

ПАНЧЕНКО Ірина Миколаївна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії

<https://orcid.org/0000-0003-4545-3794>

УДК 342.924:347.79

DOI 10.32782/NP.2023.4.1

Метою статті є аналіз теоретико-правових аспектів щодо безпеки мореплавства у всьому світі та в Україні. Було розглянуто такі питання, як визначення поняття безпеки мореплавства і захищеності законних прав та інтересів особи, суспільства, держави, визначення факторів, які впливають на безпеку мореплавства, особливості законодавчих аспектів щодо безпеки мореплавства в Україні та пропозиції щодо його покращення. Питання забезпечення безпеки мореплавства є одним із пріоритетних питань національної безпеки. Незважаючи на наявність правових норм, багато чинників усе ще становлять серйозну загрозу для мореплавства. Недостатня оцінка ризиків та неефективне застосування правових норм можуть призвести до того, що безпека мореплавства буде порушена. Тому викликом для теоретико-правових аспектів безпеки мореплавства є необхідність розробки та застосування ефективних технологій, що допоможуть запобігти аваріям та іншим небезпечним ситуаціям на морі та забезпечити безпеку мореплавства у світі загалом.

У статті було визначено, що в забезпеченні безпеки мореплавства значне місце займає адміністративно-правовий аспект. Дослідженням було підтверджено, що забезпечення безпеки мореплавства є давнім правовим звичаєм, який спочатку отримав законодавче закріплення на національному рівні, а потім був затверджений у міжнародних документах різного рівня – як всесвітніх, так і регіональних. Також було визначено, що забезпечення без-

пеки мореплавства є неможливим без належного правового регулювання, активної участі держави та уповноважених нею органів, реалізації ними владних повноважень. Важливим є продовження дослідження проблем безпеки мореплавства, зокрема з урахуванням новітніх технологій та трансгуманістичних перетворень, що можуть впливати на цю сферу. Глибокий аналіз теоретико-правових аспектів морської безпеки та використання нових ідей і пропозицій для розв'язання нормативних та правових проблем цієї сфери можуть бути корисними для науковців, фахівців і державних органів, що займаються зазначеним питанням.

Ключові слова: ризики та загрози мореплавства, міжнародне законодавство, безпека, вимоги до морського транспорту, охорона довкілля.

Постановка проблеми

Одним з основних напрямів державної політики будь-якої країни світу є національна безпека. Серед пріоритетних питань національної безпеки велике стратегічне значення має забезпечення морської безпеки, оскільки воно є важливим компонентом системи національної безпеки держави, тому ключове завдання полягає в нормативно-правовому забезпеченні цієї сфери. Незважаючи на наявність правових норм, аварії на морі все ще становлять серйозну загрозу для мореплавства. Недостатня оцінка ризиків та неефективне застосування правових норм можуть призвести до

того, що безпека мореплавства буде порушена.

Отже, викликом для теоретико-правових аспектів безпеки мореплавства є необхідність розробки та застосування ефективних технологій, що допоможуть запобігти аваріям на морі та забезпечити безпеку мореплавства у світі.

Стан дослідження проблеми

Дослідження проблеми безпеки мореплавства є важливим завданням для науковців, які працюють у галузі морської техніки, морської географії, морського права, метеорології та інших пов'язаних з морем наукових дисциплін.

Дослідженням різних аспектів забезпечення морської безпеки, зокрема в Україні, присвячена велика кількість робіт таких науковців, як О. Костира [2], О. Кузнецова [3], Т. Плачкова [4], І. Славінська [7] та багато інших.

Л. Тарасенко і В. Тарасенко у своїй праці зазначили, що українське законодавство потребує запровадження норм щодо страхування екіпажу, судна чи вантажу від різного роду дій і подій, що є надзвичайно актуальним питанням сьогодення [8].

В. Богом'я та інші сформулювали об'єктивні причини, які впливають на зростання аварійності суден та зазначили, що необхідною є автоматизація процесів управління на базі штучного інтелекту [1].

Хоча деякі аспекти, що стосуються цієї теми, були вже висвітлені у працях згаданих авторів, але основні принципи нормативно-правового забезпечення морської безпеки залишаються недостатньо дослідженими. Зараз існує цілий комплекс нормативних та правових проблем, які потребують негайного розв'язання.

Метою статті є аналіз теоретико-правових аспектів щодо безпеки мореплавства в усьому світі та в Україні. Для досягнення мети потрібно виконати такі завдання, як: сформулювати визначення поняття безпеки мореплавства і захищеності законних прав та інтересів особи, суспільства, держави; визначити фактори, які впливають на безпеку мореплавства; ознайомитися із

законодавчими аспектами щодо безпеки мореплавства.

Наукова новизна дослідження полягає в глибокому аналізі теоретико-правових аспектів морської безпеки та використанні нових ідей і пропозицій для розв'язання нормативних та правових проблем цієї сфери, які можуть бути корисним для науковців, фахівців і державних органів, що займаються зазначеним питанням.

Виклад основного матеріалу

За даними досліджень, безпекою мореплавства є стан, що означає максимальну захищеність людського життя та здоров'я, навколишнього середовища, майна під час експлуатації морського транспорту [2, с. 128]. Інакше кажучи, безпека мореплавства – це неприпустимість ризику, що призводить до загибелі і травмування людей.

Злочинні дії, що порушують правила безпеки руху та експлуатації морського транспорту, завдають найбільшої шкоди безпеці мореплавства. Ці дії можуть включати пошкодження морських шляхів та транспортних засобів, неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден, ненадання допомоги судну та особам, що постраждали від катастрофи, а також забруднення моря [1, с. 67].

Ці порушення створюють загрози безпеці морського транспорту, порушують права й інтереси осіб, суспільства та держави, а також впливають на стан національної безпеки та захищеність світової морської торгівлі [3, с. 158].

Теоретико-правові аспекти безпеки мореплавства являють собою низку правових норм та положень, які регулюють морську діяльність та забезпечують безпеку мореплавства [4, с.93]. Законодавство з цієї сфери охоплює багато різних аспектів (рис. 1). Забезпечення безпеки мореплавства означає процес створення необхідних умов для досягнення надійного стану максимальної захищеності людського життя.

Адміністративно-правова складова забезпечення безпеки мореплавства передбачає безпосередню участь держави (її органів, посадових осіб та уповноважених

організацій) у всіх процесах, пов'язаних із забезпеченням безпеки мореплавства – від розробки нормативної бази на міжнародному та національному рівнях до забезпечення системи навчання персоналу, який задіяний у мореплаванні, нагляду за технічним обладнанням та відповідністю міжнародним стандартам суден, що будуються та/або підлягають ремонту, інспектування суден у портах та забезпечення навігаційної безпеки [7, с. 132].

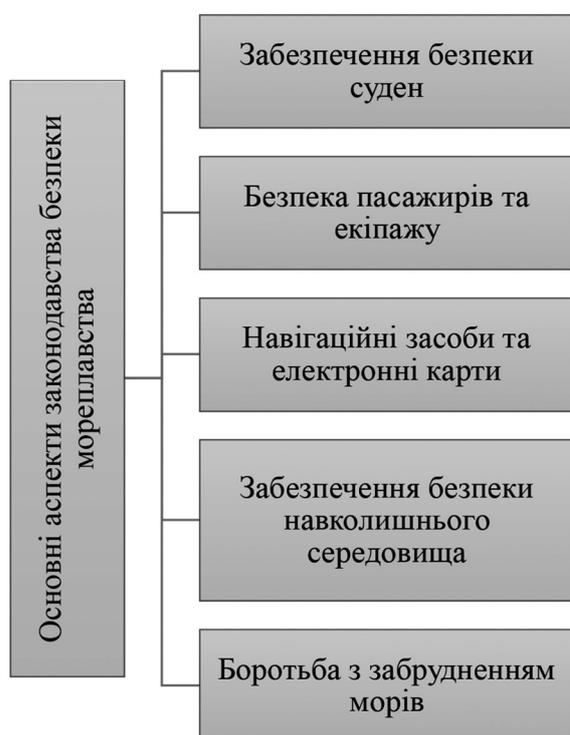

Рис. 1. Основні аспекти, які охоплює законодавство з безпеки мореплавства
Джерело: власна розробка автора

Важливим внеском у безпеку мореплавства можуть стати трансгуманістичні перетворення, які відбуваються завдяки розвитку нових технологій та наукових досягнень у галузях морської техніки та біотехнологій. Наприклад, використання автономних суден може забезпечити більш ефективний контроль над безпекою на морі, але водночас може виникнути необхідність регулювання їх використання та захисту від зловмисних дій [8, с. 141].

Відтак, розробка технологій та методів для збільшення фізичних та когнітив-

них можливостей людей також може мати вплив на безпеку мореплавства. Наприклад, удосконалення засобів для розвідвання та моніторингу може зробити працю моряків менш небезпечною та більш ефективною.

Однак необхідно ретельно вивчити можливі наслідки застосування цих технологій та впроваджувати їх з урахуванням ризиків та потенційних негативних наслідків для безпеки на морі. Модель трансгуманізму дозволить подолати фундаментальні людські обмеження, недоліки та проблеми, що значно підвищить трудовий потенціал фізичних осіб. Йдеться також про нові можливості розкриття трудового потенціалу. Наприклад, використання сучасних технологій поверне інвалідам працездатність, тобто створить можливості для нового розкриття їхнього трудового потенціалу [10, с. 40].

В Україні на законодавчому рівні було прийнято низку правових актів щодо забезпечення морської безпеки (табл. 1).

Президентом України також було розроблено Проект Стратегії морської безпеки, у який було включено всі вітчизняні закони та нормативно-правові акти, міжнародні документи з морського права з урахуванням досвіду провідних країн світу. Цією Стратегією визначаються головні загрози безпеці мореплавства для України, зокрема:

- російська військова агресія проти України;
- терористичні акти;
- незаконна торгівля озброєнням;
- піратство;
- контрабанда;
- нерегульоване рибальство тощо [9, с. 148].

Одним з основних принципів права Європейського Союзу, який передбачає, що ухвалення рішень має відбуватися на найнижчому можливому рівні, тобто на рівні, де це може бути зроблено ефективно, є принцип субсидіарності. Він полягає у пошуку та регулюванні проблеми балансу між розподілом повноважень між різними органами влади. Процес становлення та затвердження принципу субсидіарності

Правові акти щодо забезпечення морської безпеки в Україні

Назва	Опис
Закон України «Про морський транспорт»	Регулює діяльність морського транспорту, включно з питаннями безпеки мореплавства
Закон України «Про порти»	Встановлює правила взаємодії портів з органами державної влади та забезпечення безпеки судноплавства у портах
Закон України «Про внутрішні водні шляхи»	Регулює діяльність із внутрішнього судноплавства та встановлює вимоги до забезпечення безпеки на внутрішніх водних шляхах
Кодекс України про адміністративні правопорушення	Встановлює відповідальність за порушення правил безпеки мореплавства
Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті	Регулює діяльність державної служби, включно з її функціями щодо забезпечення безпеки мореплавства
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок проведення державного нагляду (контролю) за безпечністю мореплавства»	Встановлює порядок проведення державного нагляду за безпекою мореплавства в Україні

Джерело: розроблено автором на основі джерел [5; 6; 9].

відбувався протягом тривалого часу, поки через десятиліття цей принцип не зайняв своє місце в ієрархії найважливіших принципів функціонування Європейського Союзу [11, с. 21].

У контексті безпеки мореплавства держави – члени ЄС мають нести відповідальність за забезпечення безпеки в морській зоні під їхньою юрисдикцією, тобто в їхніх внутрішніх водах, територіальному морі та континентальному шельфі.

Європейський Союз займається розробкою та прийняттям стандартів та регуляторних актів, які стосуються безпеки мореплавства на рівні ЄС та в міжнародному масштабі [1, с. 69].

У регулюванні питань безпеки мореплавства принцип субсидіарності може забезпечити більш ефективну та зручну для держав-членів роботу, а також допомогти в забезпеченні високого рівня безпеки мореплавства на території ЄС.

Висновки

Отже, варто зазначити, що проблема безпеки мореплавства є актуальною та вимагає негайного розв'язання в контексті зростаючої кількості морських перевезень та ризиків, пов'язаних із ними.

Важливо забезпечити ефективне нормативно-правове регулювання з питань безпеки мореплавства, що враховує не лише міжнародні стандарти, а й національні законодавчі акти. Принцип субсидіарності має велике значення в забезпеченні ефективної реалізації законодавства в цій сфері.

Важливо продовжувати дослідження проблем безпеки мореплавства, зокрема з урахуванням новітніх технологій та трансгуманістичних перетворень, що можуть впливати на цю сферу.

Література

1. Богом'я В.І., Давидов В.С., Доронін В.В., Пліта Л.Л. Деякі питання підвищення безпеки мореплавства великотоннажних суден. *Водний транспорт*. 2020. С. 67–73.
2. Костиця О.В. Історичний аспект розвитку правового регулювання безпеки мореплавства. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 47. С. 128–131.
3. Кузнецова О.Є. Порушення принципу свободи відкритого моря як один із аспектів порушення безпеки мореплавства. *Сучасні проблеми морського транспорту та безпека мореплавства*. 2019. С. 158–159.
4. Плачкова Т.М. Форми публічного адміністрування безпеки мореплавства в

Україні. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 92–99.

5. Про внесення змін до Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті : Постанова Каб. Міністрів України від 04.02.2016 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98-2016-п#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

6. Про морські порти України : Закон України від 17.05.2012 р. № 4709-VI: станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

7. Славінська І. В., Ізбаш К. С. Публічне адміністрування як складова системи безпеки мореплавства. *Морська безпека Балто-Чорноморського регіону: виклики та загрози*. 2021. С. 130–134.

8. Тарасенко Л. Б., Тарасенко В. Є. Страхування судна у торговельному мореплавстві як складник морської безпеки. *International scientific conference*. 2021. С. 140–143.

9. Янчук Н. Д. Про деякі питання нормативно-правового забезпечення морської безпеки. *Baltija Publishing*. 2021. С. 147–150.

10. Gevorgyan S., Baghdasaryan K. Toward a Transhumanist Transformation of Human Labor Potential in the Context of Global Challenges. *Futurity Economics&Law*. 2021. No. 1(4). P. 36–45.

11. Kumar A. Analysis of the Principle of Subsidiarity as a Principle of EU Law: Future Perspectives. *Futurity Economics&Law*. 2021. No. 1(4). P. 18–27.

SUMMARY

The aim of the article is to analyze the theoretical and legal aspects of maritime safety worldwide and in Ukraine. Such questions as definition of navigation security and protection of legal rights and interests of a person, society and state, determination of factors influencing on navigation security, peculiarities of legislative aspects of navigation security in Ukraine and proposals on its improvement were considered. The issue of navigation security is one of the priority issues of national security. Despite the existence of legal norms, many factors still pose a serious threat to navigation. Insufficient risk assessment and ineffective application of legal norms can result in maritime safety being compromised. Therefore, the challenge for the theoretical and legal aspects of maritime safety is the need to develop and apply effective technologies that will help prevent accidents and other dangerous situations at sea and ensure the safety of navigation in the world as a whole. In the article, it was determined that the administrative and legal aspect has a significant place in ensuring maritime safety. The study has confirmed that maritime safety is an ancient legal custom that was initially legislated at the national level and later approved in international instruments of various levels, both worldwide and regional. It has also been determined that ensuring safety of navigation is impossible without proper legal regulation, active participation of the state and its authorized bodies, implementation of their powers. It is important to continue the research of maritime safety problems, in particular, taking into account the latest technologies and transhumanistic transformations which can influence this sphere. In-depth analysis of theoretical and legal aspects of maritime safety and use of new ideas and proposals for solution of normative and legal problems of this sphere can be useful for scientists, specialists and state bodies dealing with this issue.

Key words: maritime risks and threats, international legislation, safety, requirements for maritime transport, environmental protection.